

TUTUSTUMALLA LAPSI TULEE NÄKYVÄKSI – PIENEN LAPSEN KOKEMUSTEN KUULEMINEN ERI PALVELUISSA

Helsinki 6.11.18

Hanna Tulensalo
Kehittämispäällikkö
Pelastakaa Lapset ry.

”Leikki on pyhää. Leikin kautta ihminen kasvaa ihmiseksi ja pysyy ihmisenä. Jos ei olisi kykyä leikkiä, ei olisi myöskään myötätuntoa.”

Anna Krogerus 2018

MITÄ OSALLISUUDEN TOTEUTTAMINEN EDELLYTTÄÄ?

1. Lapsikäsitteiden määrittelyä
2. Ymmärrys oikeusperustasta (LOS ja eri lait taustalla) ja tukea toimeenpanoon
3. Rakenteita ja osaamista: osallisuutta tukevia menetelmiä ja välineitä
4. Lasten ja nuorten kokemusten kuulemista ja reflektointia

Mukaien osallisuuden neuvottelukunta (LSKL)

LAPSIKÄSITYS

- Käsitys lapsesta eli lapsikäsitys on sidoksissa maailmankuvaan, maailmankatsomukseen ja ihmiskäsitykseen
 - Lapsikäsitys Lapsen oikeuksien sopimuksessa
 - Lapsikäsitys kansallisessa lainsäädännössä
 - Muita esim. kasvatusfilosofinen lapsikäsitys
- Käsitteiden kirjo: lapsijohtoisuus, lapsikeskeisyys, lapsilähtöisyys
- Palvelujen laajuus ja erilaiset käsitykset lapsesta ja palvelujen tarkoituksesta (miten suhtaudutaan lapseen toimijana, osallisuuden ja suojelun jännite)
- **Lapsikäsitys syntyy henkilökohtaisen tiedostamisprosessin tuloksena!**

Pulkinen (toim.) 2018

MITEN SUHTAUDUMME LAPSEN TIETOOON?

MIKSI OSALLISUUS ON TÄRKEÄÄ?

Osallisuustajuun kasvaminen

– miten eletään yhdessä ja kasvetaan kansalaisina

Kai Alhanen 2016

OSALLISUUDEN OIKEUSPERUSTAISUUS

LAPSEN OSALLISUUDEN OIKEUSPERUSTA

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS)

Perustuslaki

Lapsen mielipiteen selvittämistä koskevat lait

Lapsiryhmien kuulemista koskevat lait

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

12 ARTIKLA

Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, **oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa**. Lapsen näkemykset *on otettava huomioon* lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus **tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa** joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti

PERUSTUSLAKI

Perustuslaki 6 § 3 mom

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti

LAPSEN MIELIPITEEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVAT LAIT

Lapsen mielipiteen selvittäminen

- Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta 4§ ja 11§

Ikään sidottu kuuleminen

- Hallintolaki 14§ 3 mom
- Hallintolainkäyttölaki 18§ 3 mom
- Oikeudenkäymiskaari 12 luku 1§
- Lastensuojelulaki 20§ ja 21§

Ikärajaan sitoutumattomia säännöksiä

- Varhaiskasvatuslaki 7b§ 1 mom
- Perusopetuslaki 47 a§ 1 mom
- Lastensuojelulaki 20§
- Sosiaalihuoltolaki 32§
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 7§ 1 mom

LAPSIRYHMIEN KUULEMISTA KOSKEVAT LAIT

Kuntalaki 26§

Nuorisovaltuusto tulee ottaa mukaan lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen kunnissa.

Kuntalaki 22§

Kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamisoikeudet (ei ikärajaa)

Kuntalaki 23§ ja 24§

Aloiteoikeus ja kansanäänestysaloite

Nuorisolaki 24§

Viranomaisten huolehdittava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista ja nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa

JOHTOPÄÄTÖKSET

- Lainsäädännössä paljon sääntelyä lapsen mielipiteen selvittämisestä
 - täytäntöönpano käytännön toiminnassa kaipaa kehittämistä
- Kehitys- ja ikätasoon sidotulla sääntelyllä hyvät ja huonot puolet
 - nuorempien lasten ääni jää kuulematta
 - ikätasoisuus voi vaarantaa yhdenvertaisuuden
- Lapsiryhmiä koskeva lainsäädäntö nojaa edustuksellisuuteen
 - jokaisen lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa jää liian usein toteutumatta

OSALLISUUDEN JÄSENNYKSIÄ

OSALLISUUDEN ULOTTUVUUKSIA

SOSIAALINEN OSALLISUUS

Osallisuus on

yhteiselämää:

Kuulumista yhteisöihin, joissa voi olla vuorovaikutuksessa ja osallistua yhteiseen toimintaan, saada kokemuksia yhteydestä muihin, omasta merkityksestä yhteisölle sekä omista mahdollisuuksista vaikuttaa.

Yhteiselämän kokemuksia voi saada eri arjen ympäristöissä:

- perheessä
- Päivähoidossa/kerhossa
- Vertais- ja harrastusryhmässä
- kohtaamispaikassa
- koulussa jne.

YHTEISKUNNALLINEN OSALLISUUS

Osallisuus palveluissa:

- Tieto palveluista ja palvelujen olemassaolosta
- Palvelun käyttäjänä (asiakkaana) kuulluksi tuleminen ja osallisuus oman asiassa
- Lasten ja nuorten oma toimijuus ja toiminta hyvinvoinnin tukena (esim. erilainen vertaistuki)
- Palvelujen ja ammattikäytäntöjen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi: esim. kokemusasiantuntija-toiminta, yhteistutkiminen, yhteistoiminnallinen kehittäminen

POLIITTINEN OSALLISUUS

Lasten tieto

päätöksenteossa:

- Kokemusasiantuntijuus
- Vaikuttaminen edustuksellisissa rakenteissa: esim. lapsiparlamentit ja nuorisovaltuustot
- Lasten hyvinvointitiedon hyödyntäminen esim. lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa
- Lasten osallisuus päätöksenteon yhteydessä: esim. lapsivaikutusten arvioinnin prosessissa

OSALLISUUS PALVELUISSA

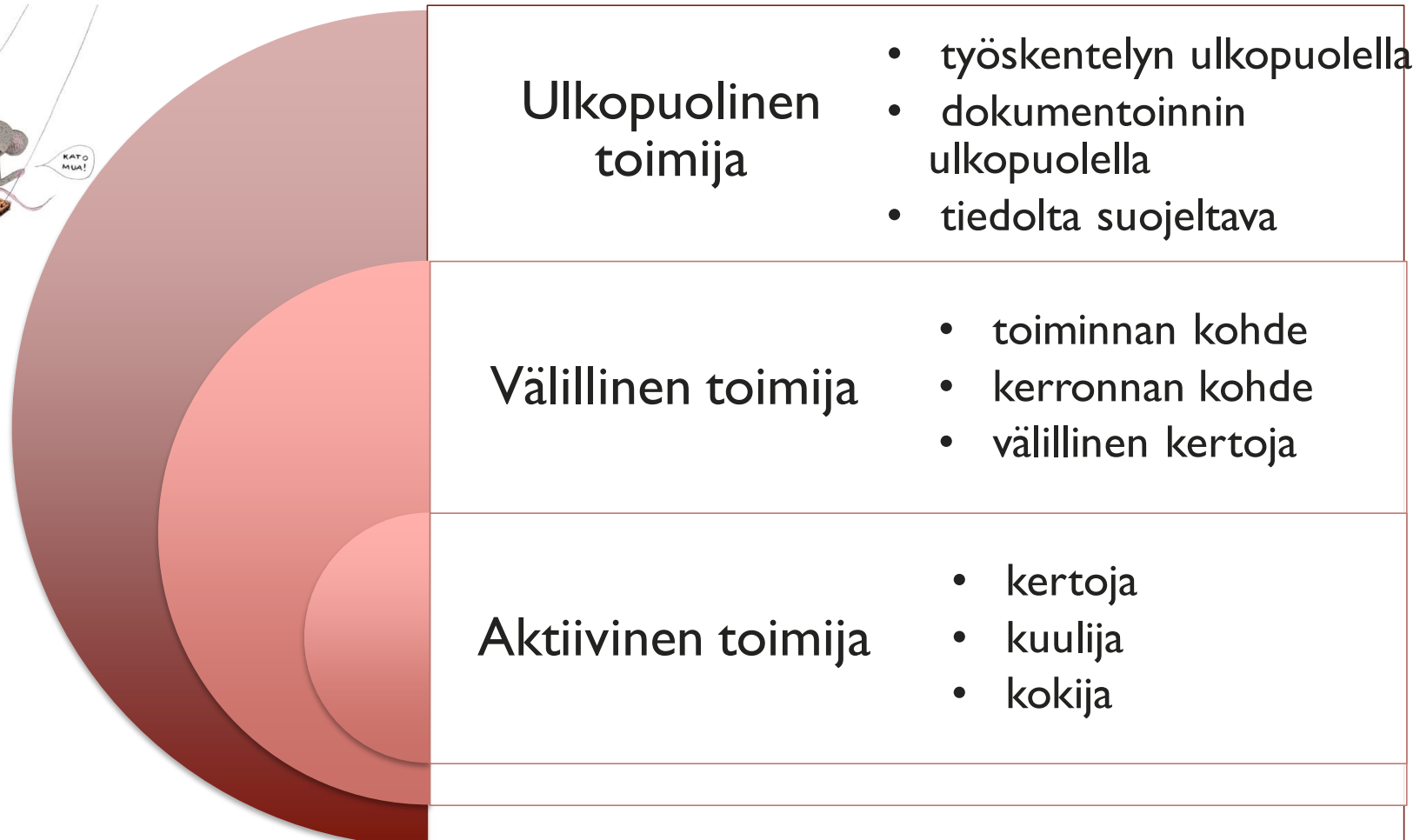

Palveluissa arki on usein aikuislähtöistä
ja lasten ja nuorten osallisuus lähinnä
muodollisia osallisuustapahtumia

Maaret Vuorenmaa 2016

LAPSEN TIEDOLLISEN TOIMIJUUDEN POSITIOITA

LAPSIKESKEINEN TOIMINTA

LAPSIKESKEISYYS PALVELUISSA

Ammatillinen työ

Lapsen arki ja elämä

Toimintaperiaate

Prosessi

Kohtaaminen

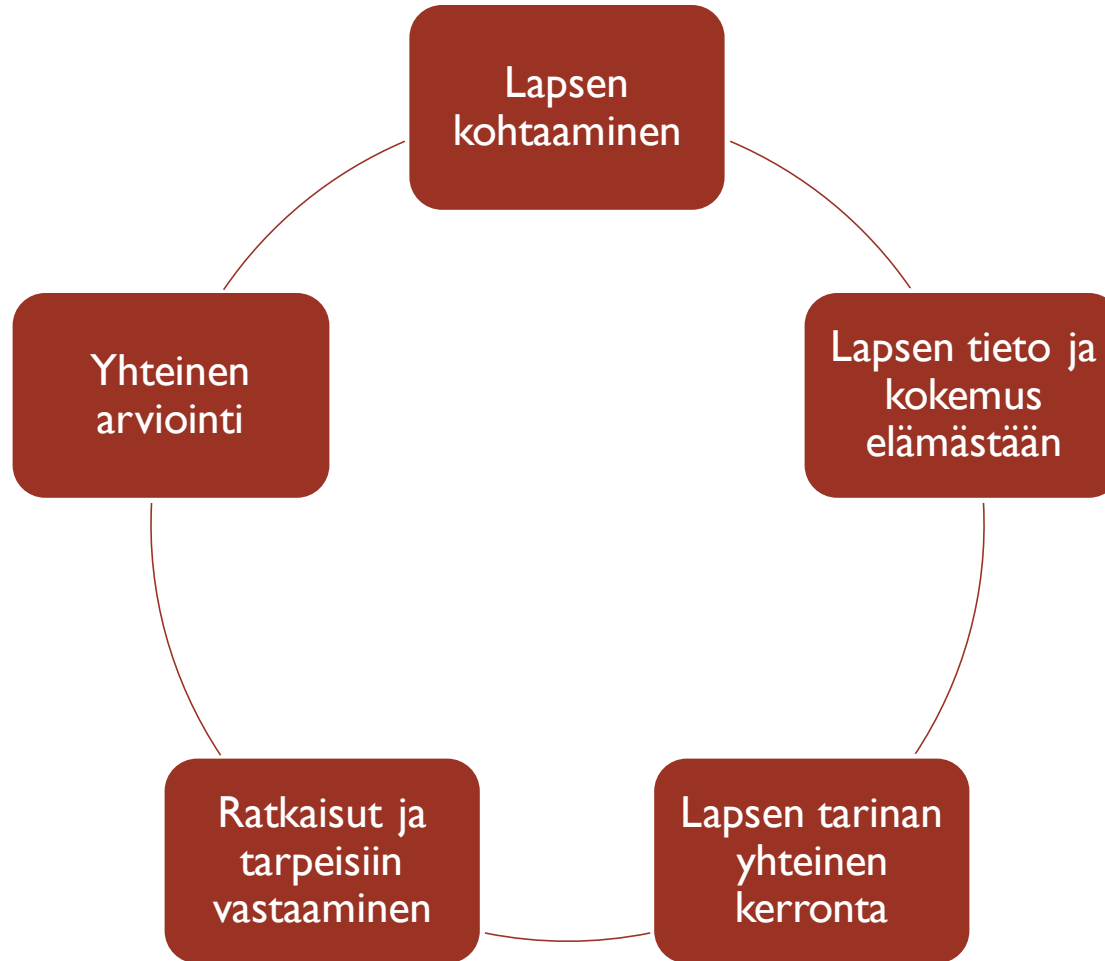
Lapsi, vanhemmat ja läheiset

Lapsen arki, kokemukset
Ja tunteet

Vanhempien elämä ja vanhemmuus
suhteessa lapsen tarpeisiin

Mukaiillen Hurtig 2004 "tihkuvan auttamisen malli"

LAPSIKESKEISYYS- yhteinen matka

Mukaiillen Petrelius ym. 2016

MATKALLA HUOMIOITAVAA

Lapsikäsitys: lapsi aktiivinen toimija, lapsuus itsessään arvokas, opitaan lapsilta

- Tavoitellaan lapsen kokemaa todellisuutta ja arkea ja sitä mikä lapselle itselleen on tärkeää.
- Annetaan lapsen määritellä myös itse osallisuuden ja osallistumisen tapaa sekä käsiteltäviä asioita.
- Annetaan tietoa ymmärrettävällä tavalla, lasten näkemyksiä kuunnellaan ja otetaan huomioon.
- Käytetään lapsiystävällisiä tiloja, välineitä ja kommunikointia. Tiedostetaan lapsille ominaiset tavat kertoa.
- Huomioidaan leikki, ihmettely, kokeileminen, ei-tavoitteellinen toiminta, myös muut ilmaisun tavat kuin puhe.
- Huomioidaan lapselle tärkeät ihmiset ja kerrotaan yhdessä lapsen tarinaa.
- Kuullaan ja huomioidaan lapsen toiveita ja ratkaisuehdotuksia
- Otetaan lapsi mukaan arvioimaan vaikutuksia
- Lapsikeskeisesti toimiessa huomioidaan aina suojeleminen, turvallisuus ja etiikka

Petrelus & Tulensalo & Jaakola & Hietämäki 2016, Pulkkinen 2018, Häkli & Kallio & Korkiamäki 2016, Karlsson 2012,

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

Arjesta voimaa -hanke

12.11.2018

22

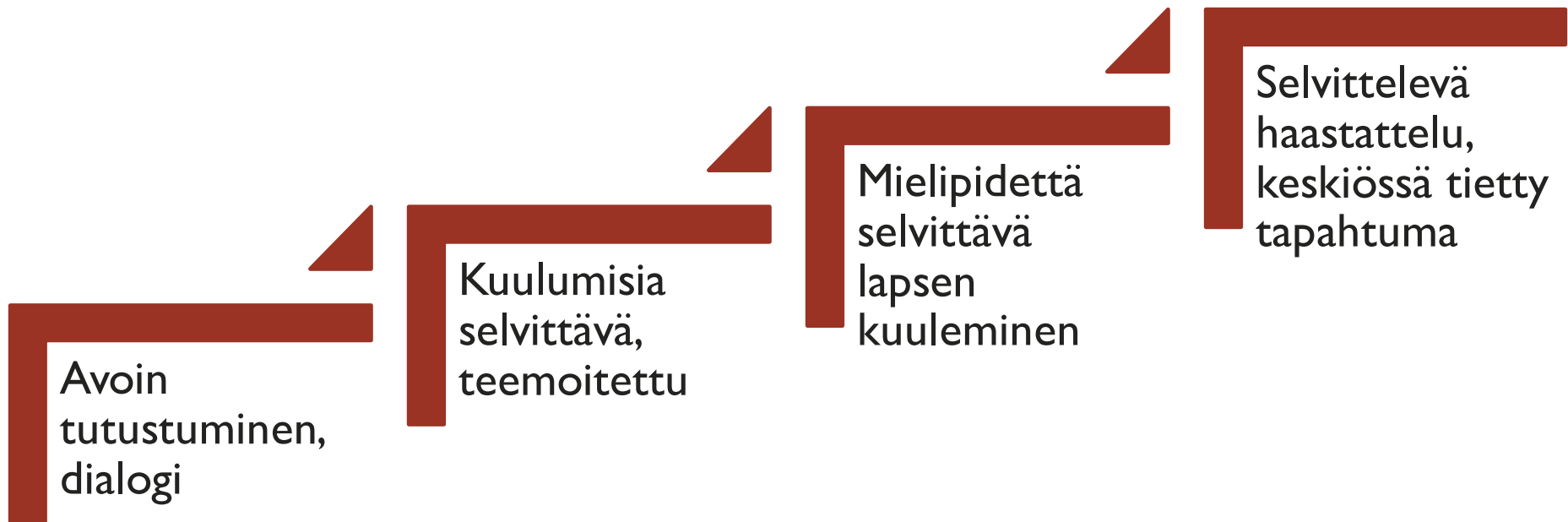
LAPSEN (INSTITUTIONAALINEN) KOHTAAMINEN

KOHTAAMISEEN VAIKUTTAA

LAPSEN KOHTAAMISEN JA HAASTATTELUN TAPOJA

Mukaiillen Pösö ja Hyvärinen (2018)

DIALOGI LAPSEN KANSSA

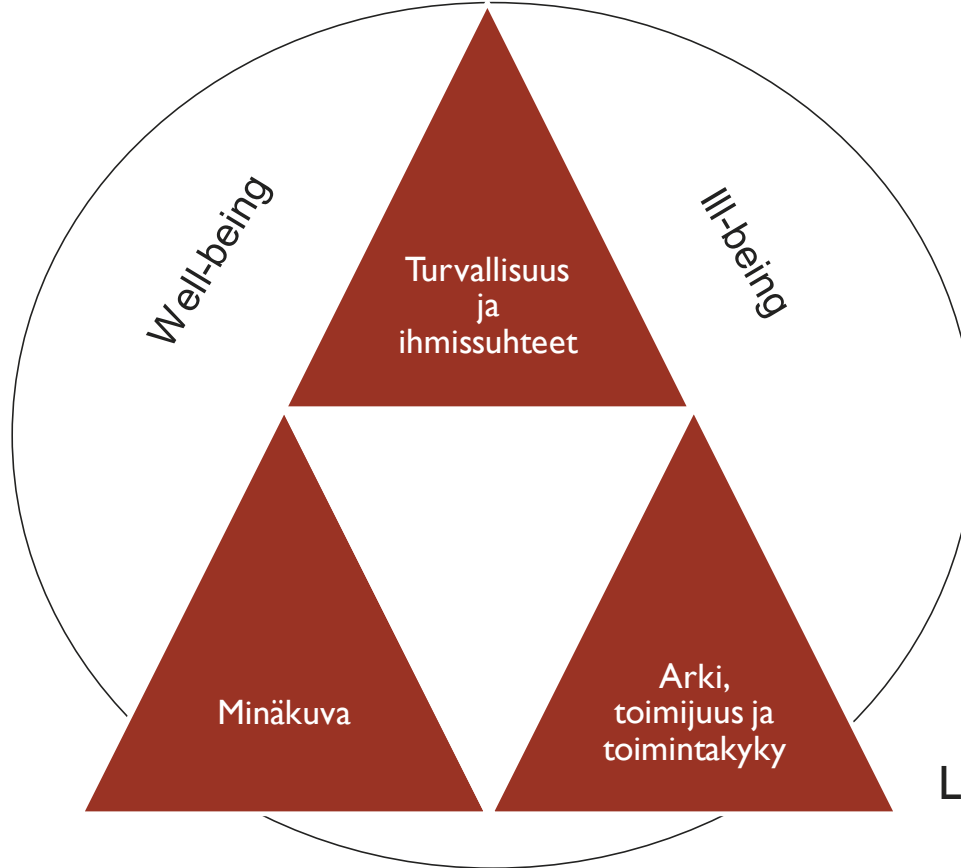
- Kuuntele lasta, osoita kiinnostusta
- Kysy kokemuksia
- Arvosta lapsen mielipiteitä
- Älä keskeytä
- Odota, ennen kuin sanot oman kokemuksesi, ratkaisuehdotuksesi tai mielipiteesi

Tapio Anttila, Sitra

YMMÄRRYS LAPSEN KOKEMASTA ARJESTA JA ELÄMÄSTÄ

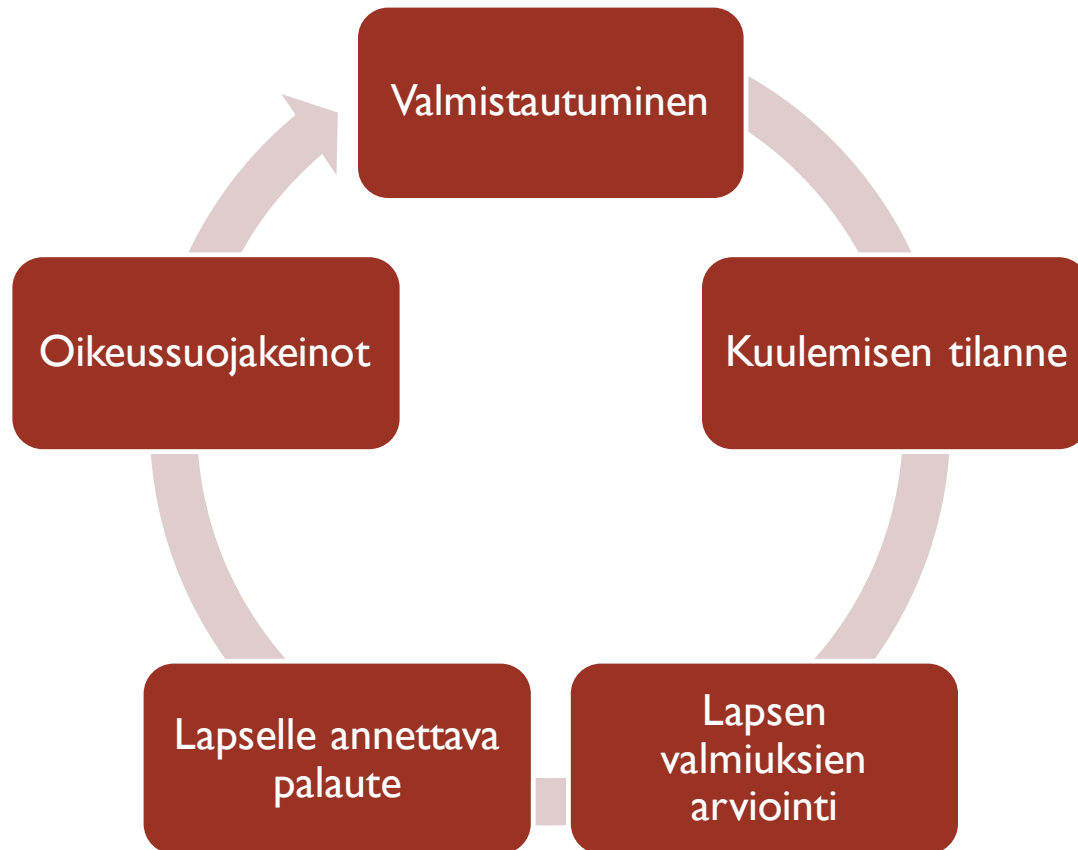
Lapsen kokemus ihmissuhteista ja
turvallisuudesta

Lapsen kokemus perheestä,
päiväkodista/koulusta,
vapaa-ajasta,
ystävistä

Taustalla Fattore ym. (2009): lapsen hyvinvoinnin malli

KUULEMISEN VIISI VAIHETTA

Toivonen ja Pollari (2018)

SELVITTELEVÄ HAASTATTELU

- Esittely ja tapaamisen tarkoitus
- Kontaktin luominen ja lapsen totuttaminen avoimeen kerrontaan
- **Selviteltävän asian käsittely**
- Lopetus
- Dokumentointi

VUOROVAIKUTUS LAPSEN KANSSA

LAPSEN KERRONNAN TAPOJA

- Suora-, nonverbaaliin viestintään tukeutuva- ja mielikuvitusta hyödyntävä kerronta, liikkuminen toden ja epätoden välillä
- Lyhytsanaisuus, pirstaleisuus, sanaston erityisyys
- Lasten aktiivisuus siinä, miten haluavat kertoa
- Lapset kanssakertojina ja kysyjinä
- Puheen rönsyilevyys aiheesta ja aiheen vierestä, nopea ja ennalta arvaamaton assosiointi, sisällön muuttuminen

Inkeri Eskonen 2005; Pia Roos 2015

<https://yle.fi/uutiset/3-9834225> (Turon kohtaaminen)

VUOROVAIKUTUSTAITO LAPSEN KANSSA 1/3

Kuunteleminen, kysyminen ja vastavuoroisuus

1. Kuunteleminen

- Aktiivinen kuunteleminen: ole tarkkaavainen, keskittynyt, vastavuoroinen ja merkityksiä etsivä (voit vastata lyhyesti ”hmm”, ”joo” ym. , mutta myös tarkoittaa esim. ”mitä tarkoitat, kerro lisää”)
- Empaattinen ja tukeva
- Vaikeneva kuuleminen - läsnäoloa

Winter 2011; Cederborg 2010; Eskonen 2005

VUOROVAIKUTUSTAITO LAPSEN KANSSA 2/3

2. Kysyminen

- **Avoimet kysymykset** (*"kerro minulle..."*, *"kuvaa lisää..."*, *"selitä minulle mitä tarkoitat..."*)
- **Tarkentavat ja ohjaavat kysymykset.** Tarkentaa jotain, jota lapsi on jo kertonut, esim. *kerroit äsken, että... kerro lisää siitä* (*"mikä"*, *"milloin"*, *"miksi"*, *"mitä"*, *"missä"*). Jos lapsen kertomaa on vaikea ymmärtää, pyydä lasta auttamaan sinua (*"Sanoit... en ihan ymmärtänyt mitä tarkoittit, kerro lisää"*)
- **Suljettuja kyllä tai ei kysymyksiä** *"etkö viihdy kotona"* tai **Vaihtoehto –kysymyksiä** *"oliko"/"onko"* *"Oliko hän vanha vai nuori"*
- **Johdattelevat kysymykset** (ovat pakottavia ja rajoittavia) esim. *"lyökö äiti sinua"*, *"siitä et pitänyt, ethän"*

Winter 2011; Cederborg 2010; Korkman 2018

JOHDATTELU

1. Aikuisen oletukset
2. Aikuinen tuo esille sellaista tietoa, jota lapsi ei tuo

Korkman 2018

3. Vastavuoroisuus

- Reflektoi kuulemaasi ja lapsen tunteita, ”kuulen ja ymmärrän”
- Kokoa yhteen ja selkeytä (*olet kertonut, että... ”olenko ymmärtänyt oikein”, ”haluaisin vielä kuulla, mitä tarkoitat”*)
- Lapsi voi ilmaista tunteitaan ja ilman pelkoa siitä, että niitä mitätöidään tai ohitetaan

YLEISOHJEITA VUOROVAIKUTUKSEEN LAPSEN KANSSA

- Kuuntele
- Kysy avoimesti
- Malta olla ehdottamatta vastauksia
- Varo tulkitsemasta liikaa
- Suosi ”kerro” –kysymyksiä, vältä ”onko” –kysymyksiä
- Mieti, voiko tilannetta ymmärtää eri tavalla kuin ensin vaikuttaa

Korkman 2018

KIITOS!

hanna.tulensalo@pelastakaalapset.fi

Save the Children